

gelijkertijd zijn zowel de beschouwingen als de afspraken vrij realistisch, wat door sommigen wordt bevestigd als een gebrek aan inspiratie en oecumenische visie. Anderzijds bevat het document concrete praktische aanbevelingen die – om de kerken vooruit te helpen – wellicht leerzamer zijn dan het formuleren van claims die in sommige kerken niet zouden worden aanvaard.¹¹ Kortom, de *Charta* kan worden gezien als een document dat een vorm van oecumene bevordert die gericht is op samenwerking. Op haar beurt kan (en moet) die worden aangevuld met andere vormen van oecumene die in elke specifieke context passend zijn.¹²

Naast de directe context van de groeiende samenwerking tussen de CEC en de CCEE is de ontwikkeling van de *Charta* nauw verbonden met bredere processen van verzoening en het helen van herinneringen in Europa.¹³ Deze hebben ook concrete politieke aspecten en tegenhangers, niet in het minst in de inspanningen van de EU om na het einde van de Koude Oorlog tot een bredere Europese integratie te komen.¹⁴ Zowel de theologische taal van verzoening als de politieke betrokkenheid op EU-processen zijn duidelijk zichtbaar in de *Charta*. Ook hier komt de praktische focus van de *Charta* tot uitdrukking, die de kerken wijst op hun gezamenlijke verantwoordelijkheid in Europa.¹⁵ Die betreft met name hun sociale verantwoordelijkheid.¹⁶

Deze praktische en sociale aspecten droegen bij aan de verwach-

11 Elisabeth Parmentier, 'Les difficultés œcuméniques, miroir des enjeux de la construction européenne', *Revue d'Allemagne et des pays de langue allemande* 36/2 (2004) 221–238; 226.

12 De *Konkordie von Leuenberg* van 1973 leidde bijv. tot volledige kerkelijke gemeenschap tussen verschillende reformatische kerken, terwijl de 'Gezamenlijke Verklaring over de Rechtvaardigingsleer' van de Rooms-Katholieke Kerk en de Lutherse Wereldfederatie van 1999 een meer thematische benadering hanteerde en zich bezighield met kernvragen van de leer. Het brede spectrum tussen de drie fundamentele documenten houdt verband met hun verschillende voorwaarden, procedures en doelstellingen, aldus Karl Heinz Voigt in *Ökumene in Deutschland. Von der Gründung der ACK bis zur Charta Oecumenica* (1948–2001). Göttingen: V&R Unipress 2015; 493.

13 In 'The Need for Reconciliation in Europe. Part II', *Teologia* 70 (2017) 108, noemt Dieter Brandes de *Charta* zelfs de 'oecumenische kerk [sic, LS] belijdenis van verzoening in Europa'.

14 Antje Heider-Rottwilm, 'Europa mitgestalten. Die *Charta Oecumenica* der Kirchen Europas', in: Ricarda Dill, Stephan Reimers und Christoph Thiele (Hrsg.), *Im Dienste der Sache. Liber amicorum für Joachim Gaertner*. Frankfurt am Main: Peter Lang 2003, 299–306.

15 Martin Honecker, 'Die *Charta Oecumenica* als Anfrage an die Ethik', in: Martin Honecker, *Wege evangelischer Ethik. Positionen und Kontexte*. Freiburg: Universitätsverlag Freiburg Schweiz 2002, 358–366; 366.

16 Theissen, 'Konsens nach der Konsensökumene', 80.

ting dat de *Charta* een krachtige en brede ontvangst zou krijgen. Met het oog daarop werd de *Charta* in vele talen vertaald. Verder organiseerden kerken en oecumenische instellingen conferenties over het document en publiceerden zij de verslagen daarvan.¹⁷ Daarin worden reacties vanuit oosters-orthodox, protestants en katholiek perspectief vermeld.¹⁸ Hoewel de *Charta* een centraal oecumenisch document werd in Duitsland en Zwitserland, en ook onder veel protestantse kerken elders in Europa, werd het in andere regio's en denominaties niet even breed ontvangen. Uit een enquête die de CEC van september 2017 tot september 2018 onder haar lidkerken en partnerorganisaties heeft gehouden, blijkt dat de impact van het document sterk varieerde. De reacties 'communicate different, sometimes contradictory views on the document, especially with regard to its usefulness, audience, the role it played in developing ecumenical partnerships, and its current relevance. Some churches link their ecumenical cooperation with other partners with the guidelines, others observe that it is rather the spirit of the document that has influenced their ecumenical growth, others consider the guidelines as an outcome of growing ecumenical relations'.¹⁹

De publicaties zijn voor een breder publiek bedoeld.²⁰ Toch lijkt de *Charta* een document te zijn gebleven voor kerkleiders en oecumenische deskundigen dat op gemeentelijk niveau nauwelijks een rol speelt.²¹ Sommige afspraken van de *Charta* zijn vruchtbaar gebleken,

17 Een van de eerste bijeenkomsten vond plaats op 18 juni 2001 in Loreto. De notulen zijn te vinden in Walter Kasper, *Charta Oecumenica per l'Europa prospettive di riconciliazione all'inizio del terzo millennio = Charta Oecumenica for Europe prospects of reconciliation at the beginning of the third millennium*. Fano: Edizioni Banca del Gratiuto 2002. Ook hield de Societas Oecumenica in 2004 in Sibiu haar dertiende consultatie over de *Charta Oecumenica*, waarvan de notulen zijn gepubliceerd in Tim Noble and Martien E. Brinkman (ed.), *Charting Churches in a Changing Europe*.

18 Noble and Brinkman (ed.), *Charting Churches in a Changing Europe*, 9–61; Ionita and Sarah Numico (ed.), *Charta Oecumenica*, 49–67.

19 Aikaterini Pekridou (ed.), *The Local Impact of the Charta Oecumenica. The current stage of the evaluation process*. CEC 2018, https://ceceurope.org/storage/app/media/uploads/2019/02/The-local-impact-of-Charta-%C5%92oecumenica_GA-1.pdf, 3. Het document bevat ook een gedetailleerde lijst van bronnen over de receptiegeschiedenis van de *Charta*, 34–45.

20 Zo noemt Michael Heymel de *Charta* in *Woran glaubst du? Evangelischer Glaube im Gespräch*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt 2021, 231–233, een van de geloofsbelijdenissen, naast de Augsburgse Confessie, de Heidelbergse Catechismus en de Theologische Verklaring van Barmen.

21 Pekridou (ed.), *The Local Impact of the Charta Oecumenica*, 3.